

K Ö Z L E M É N Y

Kerékfy Márton

A KÉKSZAKÁLLÚ HERCEG VÁRA 1936-OS OPERA- HÁZI FELÚJÍTÁSÁNAK EGYETLEN HANGZÓ DOKUMENTUMA *

ÖSSZEFOGLALÁS

A kékszakállú herceg vára Bartók életében lezajlott előadásai közül egynek maradt fenn a hangfelvétele: annak az 1941. március 28-án a Magyar Királyi Operaházból a budapesti rádió által közvetített előadásnak, amelynek szereplői Székely Mihály és Némethy Ella voltak, karmestere pedig Sergio Failoni. Bár a felvétel hangminősége messze nem kifogástalan, dokumentatív értéke egyedülálló, hiszen Bartók a felújítás előkészületeiben biztosan részt vett, jóllehet a szóban forgó előadáson már nem lehetett jelen. A felvétel több figyelemreméltó eltérést rögzít a nyomtatott kottaszövegtől, elsősorban kisebb húzásokat, valamint változtatásokat a herceg szólamában. Ezek többsége a kéziratok operaházi forrásokban is megjelenik utólagos bejegyzésként, és joggal feltételezhetjük, hogy a zeneszerző jóváhagyta őket.

Kulcsszavak: Bartók Béla, *A kékszakállú herceg vára*, hangfelvétel, Sergio Failoni, Székely Mihály

Somfai László, Kocsis Zoltán és Sebestyén János 1981-ben két lemezalbumon adtak közre összesen mintegy tíz és fél órányi olyan archív hangfelvételt, amelyek Bartók zongorajátékát és hangját örökítették meg.¹ Ezek a hangdokumentumok – hangzásbeli hiányosságai és esetenként töredékességük ellenére is – felbecsülhetetlen értékűek bárkinek, aki Bartók előadó-művészetét kívánja tanulmányozni, de – mint azt Somfai úttörő tanulmányainak sora² és a Bartók-összkiadás

* A Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság *Modell és inspiráció* címmel, Vikárius László 60. születésnapja tiszteletére rendezett 19. tudományos konferenciáján 2022. október 7-én elhangzott előadás írott változata. A szerző a HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet kutatója.

1 *Bartók zongorázik 1920–1945. Eredeti hanglemezek, gépzongora-felvételek, koncertfelvételek*. Szerk. Somfai László–Kocsis Zoltán. Hungaroton LPX 12326–33, 1981; *Bartók hangarchívum. Bartók hangja és zongorajátéka 1912–1944*. Szerk. Somfai László–Sebestyén János–Kocsis Zoltán. Hungaroton LPX 12334–38, 1981.

2 Ld. pl. Somfai László: „Az 'Este a székelyeknél' négyféle Bartók-előadása”. In: uő: *Tizennyolc Bartók-tanulmány*. Budapest: Zeneműkiadó, 1981, 117–132. és „Az 'Allegro barbaro' két Bartók-felvétele”, uott, 133–149., újabban pedig „A szerzői előadás eltéréseinek szövegkritikai megjelenítése a Bartók Összkiadásban”. In: uő: *Kottakép és műalkotás. Harminc tanulmány Bachtól Bartókig*. Budapest: Rózsa-völgyi és Társa, 2015, 415–422. és „Tempó, metronóm, durata a pódiumművész-zeneszerző kottázásában”, uott, 423–442.

1. kép. A kékszakállú herceg vára 1936-os operaházi előadásának alkotói és szereplői.
Álló sor: Nádasdy Kálmán rendező, Székely Mihály mint Kékszakállú, Oláh Gusztáv díszlet-
és jelmeztervező. Ülő sor: Bartók, Némethy Ella mint Judit, Sergio Failoni karmester

zongoraműveket tartalmazó, az utóbbi években megjelent kötetei³ ékesen bizonyítják – a Bartók-filológia is sokat nyerhet belőlük, hiszen a hangzó forrás adott esetben korrigálhatja a papíron fennmaradt kottaszöveget, vagy legalábbis árnyalhatja annak értelmezését.

A következőkben egy olyan archív felvételt mutatok be, amely – bár nem Bartók játékát rögzíti – egyedülálló hangzó forrása a zeneszerző egyik legjelentősebb művének: *A kékszakállú herceg vára* Sergio Failoni vezényelte 1936-os budapesti operaházi felújításának egyik előadását örökíti meg, Székely Mihállyal és Némethy Ellával (1. kép). A felvételt a Bartók-kutatók előtt jól ismert Makai István felesége készítette Babits Mihály hitvese, Török Sophie számára. Makai az 1930-as évek derekának egyik ismert fonoamatőrje volt Budapesten, akit a Bartók-rajongó költőnő azzal bízott meg, hogy a mester minden rádiószereplését rögzítse. Makai özvegyének visszaemlékezése szerint egy idő után már nemcsak Bartók szerepléseit kellett férjének felvennie, hanem általában mindent, ami a rádióban Bartókkal

3 37. kötet: *Gyermeknek zongorára. Korai és átdolgozott változat*. Közr. Vikárius László–Lampert Vera. 2016; 38. kötet: *Zongoraművek 1914–1920*. Közr. Somfai László. 2019; 40. és 41. kötet: *Mikrokosmos zongorára*. Közr. Nakahara Yusuke. 2020 (Bartók Béla zeneműveinek kritikai összkiadása), München–Budapest: G. Henle–Editio Musica Budapest Zeneműkiadó.

kapcsolatban elhangzott. Miután Makait a II. világháborúban besorozták, felesége folytatta a felvételek készítését.⁴ Makaiék felvételei közül Somfai és Sebestyén kilencet rekonstruált és adott közre az említett centenáriumi albumokon. A *Kékszakállú* nincs köztük, mint ahogyan *A fából faragott királyfi* szintén Failoni vezényelte operaházi rádióközvetítésének töredékes rögzítése sem. Mindkettő az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában, a Babits-hagyaték részeként őrzött röntgenfóliákon maradt fenn,⁵ s csak 1994-ben kerültek nyilvánosságra egy Failoni életútját bemutató olasz nyelvű kötet CD-mellékletén.⁶ Makai 1939 áprilisáig készített Bartók-felvételei mind töredékesek, ugyanis addig egyetlen lemeztányérral dolgozott, s amikor a lemez egyik oldala betelt, meg kellett fordítania azt, vagy új lemezt kellett feltennie a gépre, ami 15–20 másodpercet vett igénybe. A korban egy hanglemezdoldalon legfeljebb négy és fél percnyi felvétel fért el. Makai első teljes Bartók-felvétele 1939 októberéből maradt fenn,⁷ amikor már kéttányéros lemezvágó-berendezéssel dolgozott, s így megszakítás nélkül tudott rögzíteni hosszabb anyagokat is.

A *Kékszakállú* felvételét a Failoniról szóló kötetben tévesen 1936. október 29-ére datálják.⁸ Ekkor volt az operaházi felújítás első előadása, de egyrészt ezt az előadást nem közvetítették a rádióban, másrészt – mint az az eddigiekből nyilvánvaló – ha közvetítették volna, sem tudta volna Makai hiánytalanul rögzíteni egytányéros berendezésén. Az 1936 és 1945 közti budapesti rádióműsorokat átnézve hat alkalmat találtam, amikor a *Kékszakállú* előadását közvetítették az Operaházból;⁹ ezek közül csak kettő volt 1939 áprilisa után, amikortól Makainak egyáltalán lehetősége volt hosszabb, megszakítás nélküli felvételeket készíteni: 1941. február 6-án és március 28-án. Szerencsére a szóban forgó felvételen hallható a közvetítés végi konferálás is. Eszerint a műsort Budapest I. és Kassa rádióadóin sugározták. A rádióműsorból megállapítható, hogy a kassai adó a két szóba jöhető közvetítés közül csak a március 28-ait sugározta, így tehát a felvétel minden kétséget kizáróan 1941. március 28-án készült.

4 Sebestyén János tanulmánya a *Bartók hangarchívum* lemez kísérőfüzetében, 8. Makai hangmérnöki tevékenységéről bővebben ld. Szabó Ferenc János: „Saját hangja, vigye haza! Magáncélú hanglemezkészítés Magyarországon 1950 előtt”, *Magyar Zene* 61/1. (2023), 42–62., különösen 48–51.

5 A *Kékszakállú* felvételének jelzete a Babits-hagyatékban: III. fond 2330.

6 *Sergio Failoni*. Red. Marco Boella, David Contini, Michele Selvini. Milano: Edizioni MC, 1995 (Grandi Maestri alla Scala). Arról, hogy ki és mikor játszotta át a röntgenlemezekon őrzött felvételeket, ki és mikor digitalizálta őket, és végül hogyan kerültek a fenti kötet szerkesztőihez, a könyvtár munkatársai nem tudtak információval szolgálni.

7 1939. október 31-én Brahms kétszongorás szonátáját rögzítette Bartók és Pásztor Ditta előadásában. Sebestyén János tanulmánya a *Bartók hangarchívum* lemez kísérőfüzetében, 10.

8 *Sergio Failoni*, 141.

9 1936. november 13., 1937. április 1. és december 1., 1939. február 1., 1941. február 6. és március 28. A korszakban a legrészletesebb rádióműsort a *Rádióélet* című folyóirat közölte. A *Kékszakállú* operaházi előadástörténetét feldolgozta V. Szűcs Imola: *Kilencvenhat év az Opera színpadán. A kékszakállú herceg vára operaházi előadástörténete*. Szakdolgozat. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest, 2014. A dolgozat függelékében a mű valamennyi operaházi előadásának adatai megtalálhatók 2013-ig.

Bár a hangminősége természetesen messze nem kifogástalan (sőt helyenként kifejezetten gyenge), a *Kékszakállú* e felvétele egyedülállóan értékes hangdokumentum, legalább három okból:

1. Ez a leghosszabb ismert felvétel, amely egy Bartók-művet egészében rögzíti a szerző életében.
2. Ez a *Kékszakállú* egyetlen teljes felvétele a zeneszerző életéből.
3. Bár Bartók nem lehetett jelen az előadáson (hiszen ekkor már Amerikában tartózkodott), annak előkészületeiben biztosan részt vett.

Kroó Györgynek a *Kékszakállú* keletkezéstörténetéről és zenei forrásairól írott tanulmányából tudjuk, hogy a zeneszerző az 1936-os repríz előkészítése során Székely Mihály kedvéért a címszerep néhány magasabb fekvésű szakaszát lejjebb helyezte, és a változtatásokat maga írta be az énekes példányába. Kroó Bónis Ferencre hivatkozva azt írja, hogy Bartók bejegyzéseit Székely egy másolóval leragasztatta és fölé íratta a javított szólam tisztázatát.¹⁰ A szóban forgó példány hollétééről Kroó nem árult el semmit, és sajnos nekem sem sikerült a nyomára bukkannom.¹¹ Minden bizonnyal a zongorakivonat első kiadásának egy példányáról lehetett szó, a Bartók által beírt módosítások pedig nagy valószínűséggel ugyanazok lehettek, mint amelyeket az 1941-es felvételen hallhatunk, és az Operaház kéziratos vezénylőpartitúrájában¹² láthatunk is (*1. faksimile*). Az operaházi partitúra nyomán Kroó közölte e variánsok kottáját is, és azt is megállapította, hogy Székely Mihály Ferencsik Jánossal és Doráti Antallal készített felvételein¹³ is ezekkel a módosításokkal énekelte a herceg szólamát.¹⁴

Arról nincs adat, hogy Némethy Ellával vagy Sergio Failonival konzultált volna Bartók a *Kékszakállú* felújítása előtt, de valószínűtlennek tűnik, hogy ne tett volna így. Erre enged következtetni Székely Mihály visszaemlékezése, mely szerint

Sergio Failoni nem érezte a magyar rubatókat a műben. Azt hitte, hogy ami a kottában van, azt pontosan, szigorúan be kell tartani, vagyis úgy kell énekelni, ahogy le van írva. Én vitakoztam vele, hogy ezt a szólamot sokkal szabadabban kell előadni. A vitát végül Bartók döntötte el – az én javamra. Ezután már Failoni is belátta, hogy igazam volt, én pedig úgy énekeltem, ahogy már előbb is jónak tartottam.¹⁵

10 Kroó György: „Adatok A kékszakállú herceg vára keletkezéstörténetéhez”. In: Bónis Ferenc (szerk.): *Magyar zenetörténeti tanulmányok Szabolcsi Bence 70. születésnapjára*. Budapest: Zeneműkiadó, 1969, 333–357., ide: 356.

11 2019-ben érdeklődtem Kroó György lányánál, Kroó Katalinnál, valamint Bónis Ferencnél, a Magyar Állami Operaház emléktárában és a jászberényi Jász Múzeumhoz tartozó Székely Mihály Emlékszóban; sehol nem tudtak felvilágosítást adni róla.

12 A példány a budapesti Bartók Archívum gyűjteményében BA-N 2156 jelzet alatt található.

13 Az előbbi 1956-ban készült Palánky Klárával (Qualiton LPX 1001; CD-n: Hungaroton HCD 11001), az utóbbi 1962-ben Szőnyi Olgával (Philips 6768 600; CD-n: Mercury 434 325-2).

14 Kroó: *Adatok...*, 356.

15 Idézi Várnai Péter: *Székely Mihály*. Budapest: Zeneműkiadó, 1968 (Nagy magyar előadóművészek), 31.

1. faksimile. Részlet az operaházi vezénylőpartitúrából (fol. 51r). A herceg szólama fölött egy üres kottasorba jegyezték be kék ceruzával a Székely Mihály-féle változatot, a sor elején az énekes neve olvasható.

Az 1941-es felvétel zenei szempontból gondosan kidolgozott, ihletett interpretációt őriz. Failoni gördülékenyen irányítja az előadást, plasztikusan formálja meg a zenei folyamatokat, s mindkét énekes értőn, árnyalatokban gazdagon énekel. Különösen jól esik hallani Székely (a mai hallgató számára alkalmasint szokatlanul szabadnak ható) *parlandóját*, melynek egy jellegzetes példáját Várnai Péter az énekesről írt könyvében még kottapéldán is bemutatta (1. kotta a 112. oldalon).

Számomra e helyt azonban az interpretáció vizsgálatánál fontosabb, hogy a felvétel több figyelemre méltó eltérést rögzít a nyomtatásban megjelent kottaszövegtől. Ezek többsége az operaházi partitúrában, illetve részben az ottani zongorakivonatban és zenekari szólamanyagban is megjelenik utólagos bejegyzésként. Jelen esetben az írott források és a hangdokumentum filológiailag hitelesítik egymást. A hangfelvétel bizonyítja, hogy valóban a beírt változtatásokkal adták elő a művet, az pedig, hogy a változtatásokat bevezették az előadási anyagba, azt igazolja, hogy a felvételen hallható eltérések nem esetlegesek. Mindezek alapján joggal feltételezhetjük, hogy legalábbis azokat a változtatásokat, amelyek az írott forrásokban és a felvételen egyaránt megfigyelhetők, a zeneszerző jóváhagyta.

Molto andante

Ugy-e, Ju-dit jobb vol-na most Vő-le-gé-nyed kas-té-lyá-ban:

Székely szövegmondásában és értelmezésében a frázis így alakult:

Ugy-e, Ju-dit jobb vol-na most Vő-le-gé-nyed kas-té-lyá-ban:

1. kotta. Példa Székely Mihály parlandójára (Várnai: Székely Mihály, 31.)

Melyek ezek? Egyrészt a már említett mélyebb variánsok Székely számára, másrészt kisebb húzások. Mivel az előbbieket Kroó már közölte, nem térek ki rájuk bővebben. Annyit azonban érdemes megjegyezni róluk: jellemző módon Bartók csak egyetlen esetben helyezte pontosan egy oktávval lejjebb a szólamot, a többiben a dallamvonalat módosította (2. kotta). A kéziratos operaházi forrásokban látható és az 1941-es felvételen hallható, hogy kissé rövidítettek a virágoskert- és a könnyek tava-jeleneten: az előbbiben összesen 12 ütemet húztak ki (635–638., 654–659. és 661–662. ü.), az utóbbiban pedig tízet (1006., 1008. és 1024–1031. ü.).

E húzások közül az egyetlen, amely az énekszólamokat érinti és a dramaturgia szempontjából jelentőséggel bír, az utolsó. A 100. és 101. próbajel közötti 8 ütemben az eredeti partitúra szerint a herceg előbb kitért karral hívja asszonyát: „Gyere Judit, gyere Judit, csókra várlak”, ezzel igyekezvén elejét venni Judit követelésének, hogy nyissa ki a hetedik ajtót is, majd miután az „nem felel, nem mozdul”,¹⁶ megismétli: „Gyere várlak, Judit, várlak.” Csak miután Judit másodjára sem reagál, jelenti ki a férfi: „Az utolsót nem nyitom ki.” A húzás következtében Kékszakállúnak ez a kétszeri hívása kimarad, ami apró zenei-dramaturgiai törést okoz: a 99. próbajelnél induló fokozás (*Poco agitato*) az 1022. ütem három oktávban megszólaló *forte* Asz hangjával éri el a csúcspontját: ez az a pont, ahol a herceg a kottába írt utasítás szerint „lassan kitérja karját”. Ha ezután rögtön kijelenti: „Az utolsót nem nyitom ki”, az a jelentőségteljesnek szánt ölelő mozdulatot eljelentékteleníti.¹⁷

A többi húzás nem jelentős: lényegében csak bizonyos ismétlődő motívumok számának csökkentéséről van szó. De épp ezért merülhet fel a kérdés: miért volt rájuk szükség, és ki kezdeményezte őket? Idevágó dokumentumok hiányában csak találgathatunk. Az előadásidőt ezek a húzások alig csökkentik. Dramaturgiai okuk nemigen lehet, hacsak nem annyi, hogy kissé rövidítik az adott jeleneteket. Úgy gondolom ezért, leginkább zenei okok állhatnak a húzások mögött. Ebben az esetben a legnagyobb valószínűséggel vagy a karmester, vagy a zeneszerző kezde-

16 Balázs Béla eredeti rendezői utasítása. Bartóknál csak „nem mozdul”.

17 A feltehetően Nádasy Kálmán bejegyzéseit (is) tartalmazó operaházi „főrendezői példányból” nem derül ki, hogy mi mást tett itt Kékszakállú, ha nem tárta ki a karját.

586

Eredeti

Székely

593

Ti - ed most már mind - ez a kincs, ti - ed a - rany, gyöngy és gyé - mánt.

2. kotta. Részlet a herceg szólamából az eredetiben és a Székely Mihály-féle változatban

ményezhette őket. De vajon mi oka lehetett Failoninak, hogy pár ütemnyi zenét rövidítsen azon az áron, hogy azt egyrészt jóvá kell hagyatnia Bartókkal, másrészt gondoskodnia kell arról, hogy azokat a vezénylőpartitúrából megfelelően átvezessék a több mint félszáz zenekari szólamba? Mindezen megfontolások arra a következtetésre vezetnek, hogy a húzásokat a legnagyobb valószínűséggel maga Bartók kezdeményezte. Ezt a feltételezést erősíti meg az a tény, hogy éppen a virágoskert-jelenet hosszú zenekari közjátékát a zeneszerző sorozatosan és drasztikusan meghúzta, tömörítette. Az 1911-es fogalmazványban a közjáték hossza a jelenet kezdetétől Judit első megszólalásáig eredetileg 51 ütem volt.¹⁸ Bartók ezt már a fogalmazványban 4 ütemmel lerövidítette (lásd az alapírással azonos színű áthúzásokat), majd 1917 nyarán, mielőtt benyújtotta volna a művet az Operaházhoz, mind a fogalmazványról készült másolatban, mind az autográf partitúráról készült másolatban további 9 ütemet húzott át.¹⁹ Így a végleges változatban 38 ütemre csökkent a közjáték hossza. Ezt húzták meg 26 ütemre 1936-ban.

Bizonyíték persze nincs rá, hogy Bartók kezdeményezte volna az operaházi húzásokat; az azonban szinte elképzelhetetlennek tűnik, hogy az ő jóváhagyása nélkül végezték volna el a rövidítéseket. Ebből következik, hogy a kritikai kiadás szerkesztése során mind az operaházi húzásokat, mind a Székelynek írt variánsokat történetileg hiteles és a zeneszerző által feltehetően jóváhagyott szövegváltozatokként kell figyelembe vennünk.

Az 1941-es felvétel az eddigieken kívül még néhány más módosítást is dokumentál. Ezek közül itt csak a legfontosabbat említem meg: azt, ami bárkinek, aki valamelyest ismeri a művet, első hallásra feltűnne: elhagyták a Regös prólógusát,

18 A kézirat a budapesti Bartók Archivum gyűjteményében BA-N 492 jelzet alatt található. Hasonmás kiadása: Bartók Béla: *A kékszakállú herceg vára, opus 11, 1911. Autográf fogalmazvány*. Közr. Vikárius László. Budapest: Balassi-MTA Zenetudományi Intézet, 2006.

19 Mindkét kéziratot másolatot nagyrészt Ziegler Márta készítette és Bartók revidálta. Mindkettő a bázeli Paul Sacher Alapítvány Bartók-gyűjteményében található, a zongorakivonat jelzete 28VoSFC1, a partitúráé 28FSFC2.

illetve szerepét. Az okot ezúttal sem tudjuk, ám a rendelkezésre álló információk arra utalnak, hogy ez a módosítás is a zeneszerzőtől eredt: 1936-ban Bartók alkalmasint már avítottak, túl modorosnak tartotta a prologus szövegét. Nádasy Kálmán egy, a *Kékszakállú* újabb, 1959-es operaházi felújítása előtt adott interjúban így válaszolt arra a kérdésre, hogy „[a] most készülő felújításon halljuk-e ismét a prologust?”:

Nem. Mert az 1936-os felújításon Bartók kívánságára véleg mellőztük. Bartóknak az volt a véleménye, hogy a közönségnek „ilyesfélétet nem kell magyarázni, mindezt a mű egészének kell elmondania”.²⁰

IRODALOMJEGYZÉK

- Bartók Béla: *A kékszakállú herceg vára, opus 11, 1911. Autográf fogalmazvány*. Közr. Vikárius László. Budapest: Balassi–MTA Zenetudományi Intézet, 2006.
- Bartók Béla: *Gyermekeknek zongorára. Korai és átdolgozott változat*. Közr. Vikárius László–Lampert Vera. München–Budapest: G. Henle–Editio Musica Budapest Zeneműkiadó, 2016 (Bartók Béla zeneműveinek kritikai összkiadása 37.).
- Bartók Béla: *Mikrokosmos zongorára*. 2 kötet. Közr. Nakahara Yusuke. München–Budapest: G. Henle–Editio Musica Budapest Zeneműkiadó, 2020 (Bartók Béla zeneműveinek kritikai összkiadása 40. és 41.).
- Bartók Béla: *Zongoraművek 1914–1920*. Közr. Somfai László. München–Budapest: G. Henle–Editio Musica Budapest Zeneműkiadó, 2019 (Bartók Béla zeneműveinek kritikai összkiadása 38.).
- Bartók Hangarchívum. *Bartók hangja és zongorajátéka 1912–1944*. Szerk. Somfai László–Sebestyén János–Kocsis Zoltán. Hungaroton LPX 12334–38, 1981.
- Bartók zongorázik 1920–1945. *Eredeti hanglemezek, gépzongora-felvételek, koncertfelvételek*. Szerk. Somfai László–Kocsis Zoltán. Hungaroton LPX 12326–33, 1981.
- Boella, Marco–David Contini–Michele Selvini (ed.): *Sergio Failoni*. Milano: Edizioni MC, 1995 (Grandi Maestri alla Scala).
- Gách Marianne: „A kékszakállú herceg vára felújításáról”, *Film Színház Muzsika* 3/20. (1959. május 15.), [28.].
- Kroó György: „Adatok A kékszakállú herceg vára keletkezéstörténetéhez”. In: Bónis Ferenc (szerk.): *Magyar zenetörténeti tanulmányok Szabolcsi Bence 70. születésnapjára*. Budapest: Zeneműkiadó, 1969, 333–357.
- Somfai László: „Az 'Este a székelyeknél' négyféle Bartók-előadása”. In: Somfai László: *Tizenyolc Bartók-tanulmány*. Budapest: Zeneműkiadó, 1981, 117–132.
- Somfai László: „Az 'Allegro barbaro' két Bartók-felvétele”. In: Somfai László: *Tizenyolc Bartók-tanulmány*. Budapest: Zeneműkiadó, 1981, 133–149.

20 Gách Marianne: „A kékszakállú herceg vára felújításáról”, *Film Színház Muzsika*, 3/20. (1959. május 15.), [28]. Köszönöm V. Szűcs Imolának, hogy felhívta a figyelmemet erre a cikkre.

- Somfai László: „A szerzői előadás eltéréseinek szövegkritikai megjelenítése a Bartók Összkiadásban”. In: Somfai László: *Kottakép és műalkotás. Harminc tanulmány Bachtól Bartókig*. Budapest: Rózsavölgyi és Társa, 2015, 415–422.
- Somfai László: „Tempó, metronóm, durata a pódiumművész-zeneszerző kottázásában”. In: uő: *Kottakép és műalkotás. Harminc tanulmány Bachtól Bartókig*. Budapest: Rózsavölgyi és Társa, 2015, 423–442.
- Szabó Ferenc János: „'Saját hangja, vigye haza!' Magáncélú hanglemezkészítés Magyarországon 1950 előtt”, *Magyar Zene* 61/1. (2023), 42–62.
- V. Szűcs Imola: „Kilencvenhat év az Opera színpadán. A kékszakállú herceg vára operaházi előadástörténete”. Szakdolgozat. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest, 2014.
- Várnai Péter: *Székely Mihály*. Budapest: Zeneműkiadó, 1968 (Nagy magyar előadóművészek).

ABSTRACT

MÁRTON KERÉKFI

A UNIQUE RECORDING OF BARTÓK'S DUKE BLUEBEARD'S CASTLE FROM 1941

Of all the performances of *Duke Bluebeard's Castle* given during Bartók's lifetime, only one has survived: a recording of a performance broadcast on Budapest radio from the Royal Hungarian Opera House on 28 March 1941, featuring Mihály Székely and Ella Némethy, conducted by Sergio Failoni. Although the sound quality of the recording is far from impeccable, its documentary value is unique, as Bartók was certainly involved in the preparations for the performance, even though he could not have been present at the performance in question. The recording features a number of notable differences from the printed score, mainly short cuts and changes in Bluebeard's part. Most of these appear as entries in the manuscript sources used in the Opera House, and it is reasonable to assume that they were approved by the composer.

Márton Kerékfi is Senior Research Fellow at the Institute for Musicology in Budapest, Editor of the *Béla Bartók Complete Critical Edition*, and Editor-in-Chief at the music publishing company Editio Musica Budapest Zeneműkiadó. He has widely published on 20th-century Hungarian music with a special focus on Béla Bartók and György Ligeti. Since 2019 he has been President of the Hungarian Musicological Society.